

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА**

Матеріали до семінарських занять
та самостійної роботи студентів

Електронний ресурс

Харків – 2024

УДК 340.5
А 43

Рецензенти:

С. Федчишин – д.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

К. Ростовська – д.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 7 від 16 квітня 2024 року)*

А 43 **Актуальні** проблеми порівняльного правознавства : матеріали до семінарських занять та самостійної роботи студентів [Електронний ресурс] / уклад. Н. В. Гришина, Є. І. Григоренко, Т. В. Хабарова. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. – (PDF 24 с.)

Матеріали до семінарських занять та самостійної роботи студентів містять тематичний план навчальної дисципліни, методичні вказівки до семінарських занять, матеріали до самостійної роботи студентів, критерії оцінювання відповідей на семінарських заняттях.

Рекомендовано для студентів першого курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти юридичного факультету, які навчаються за спеціальністю 081 «Право».

УДК 340.5

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2024
© Гришина Н. В., Григоренко Є. І.,
Хабарова Т. В., уклад., 2024

ЗМІСТ

1. Вступ.....	4
2. Тематичний план навчальної дисципліни.....	6
3. Методичні вказівки до семінарських занять.....	10
4. Матеріали до самостійної роботи студентів.....	14
5. Схема нарахування балів та критерії оцінювання.....	17
6. Рекомендована література.....	22

1. ВСТУП

Запропоновані матеріали з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми порівняльного правознавства» відображають основні форми, обсяг і напрямки роботи, студентів юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Метою викладання дисципліни «Актуальні проблеми порівняльного правознавства» є підготовка здобувачів рівня вищої освіти магістр, здатних до практичної юридичної діяльності найвищої кваліфікації, наукового пошуку та науково обґрунтованого аналізу правової дійсності, орієнтування у правових системах держав світу.

Основними завданнями вивчення дисципліни є формування таких загальних і професійних компетентностей як: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність проводити дослідження на відповідному рівні; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності); здатність працювати в міжнародному контексті; здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, в ситуаціях правової невизначеності; здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України; здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України; здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції; здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію; здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності; здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також особливостей практики їх застосування; здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію, ідеї, зміст проблем та характер оптимальних рішень з належною аргументацією.

Відповідно до освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня вищої освіти здобувачі повинні досягти таких програмних результатів навчання: оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання; співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами; проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження; обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити

переконливі аргументи; дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання; оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення наукових досліджень та практичної діяльності; генерувати нові ідеї та використовувати сучасні технології у наданні правничих послуг; аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права; використовувати передові знання і методики у процесі правотворення та правозастосування інститутів публічного та приватного права і кримінальної юстиції; проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу; аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів; обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування; мати практичні навички розв'язання проблем, пов'язаних з реалізацією процесуальних функцій суб'єктів правозастосування; брати продуктивну участь у розробці проєктів нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини; інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності; визначати актуальну професійно-практичну чи професійно-наукову проблему, планувати і виконувати дослідження щодо її вирішення.

Оволодіння даною навчальною дисципліною, необхідне для набуття широкого професійного світогляду, без якого немає повноцінного фахівця.

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Актуальні проблеми загальної частини порівняльного правознавства

Тема 1. Порівняльне правознавство як метод, наука та навчальна дисципліна: проблемні питання

Природа порівняльного правознавства: основні концепції. Особливості предмета порівняльного правознавства як науки. Об'єкти порівняльного правознавства, їх види. Термінологія порівняльного правознавства. Місце порівняльного правознавства в системі юридичних наук. Актуальність порівняльно-правових досліджень в сучасному світі. Методологія порівняльного правознавства. Філософські, загальнонаукові та спеціально наукові методи порівняльного правознавства. Функції порівняльного правознавства. Інтеграційні процеси в світі та порівняльне правознавство.

Тема 2. Типологія правових систем світу. Проблема зближення та взаємний вплив правових систем.

Загальна характеристика правової системи. Правова система як об'єкт юридичної компаративістики. Поняття типології правових систем світу. Основні критерії типології правових систем. Тип правової системи (правова сім'я). Основні правові типи (сім'ї) правових систем, підходи до їх визначення. Групи та підгрупи (підтипи) правових систем. Загальносвітові тенденції зближення та взаємовпливу правових систем. Правова акультурація, її види, позитивні та негативні наслідки. Рецепція та реставрація. Гармонізація та уніфікація законодавства. Програмно-забезпечувальні та юридичні засоби зближення правових систем. Теорія і практика конвергенції, зміна її сутності в сучасних умовах. Правові альянси. Правова система України та її типологічна належність.

Розділ 2. Актуальні проблеми особливої частини порівняльного правознавства

Тема 3. Актуальні проблеми дослідження романо-германського (континентального) типу правових систем.

Особливості романо-германської правової сім'ї. Основні етапи розвитку романо-германської правової сім'ї. Європейське право. Виникнення перших європейських університетів. Напрямки впливу європейських університетів на розвиток романо-германського типу правових систем. Зв'язок романо-германської правової сім'ї з римським правом. Рецепція права. Вплив канонічного права на формування романо-германського права. Поділ романо-германського права на публічне та приватне право. Публічне право. Приватне право. Галузі та інститути права у правових системах романо-германського типу. Джерела романо-германської правової сім'ї. Норми права в романо-германській правовій сім'ї. нормативно-правові акти в романо-германській

правовій сім'ї. Закон як джерело в в романо-германській правовій сім'ї. Систематизація права у правових системах романо-германського типу. Загальні принципи в романо-германській правовій сім'ї. Доктрина права в романо-германській правовій сім'ї. Звичай у системі джерел романо-германської правової сім'ї. Судова система і судова практика в романо-германській правовій сім'ї. Тенденції розвитку правових систем романо-германського типу.

Тема 4. Актуальні проблеми дослідження англо-американського (англо-саксонського) типу правових систем.

Особливості англо-американської правової сім'ї. Англійське право. Право США. Інші правові системи англо-американського типу. Основні етапи розвитку англо-американської правової системи. Виникнення та реформування загального права. Юридичні фікції. Право справедливості. Закони і статутне право у історичному розвитку. Поняття та ознаки загального права. Право справедливості і його співвідношення з загальним правом. Джерела англо-американської правової сім'ї. Поняття та види джерел права англо-американської правової сім'ї. Прецедент як джерело права англо-американської правової сім'ї. Закон як джерело права в англо-американській правовій сім'ї. Звичай в англо-американській правовій сім'ї. Інші джерела англо-американської правової сім'ї (розум, канонічне право, римське право). Особливості доктрини права у правових системах англо-американського типу. Судова система і судова практика.

Тема 5. Актуальні проблеми дослідження змішаного (гібридного) типу правових систем.

Поняття змішаного типу правових систем. Особливості скандинавської групи правових систем. Загальна характеристика латиноамериканської групи правових систем. Виникнення та становлення й історичний розвиток змішаних правових систем. Вплив скандинавського права на правові системи держав Балтії. Романо-германські риси права держав Латинської Америки, вплив на нього правової системи США. Джерела права змішаних правових систем. Система права і система законодавства, кодифікація.

Тема 6. Актуальні проблеми дослідження релігійного типу правових систем.

Особливості правових систем релігійного типу. Мусульманське (ісламське) право. Загальна характеристика мусульманського права. Його становлення і розвиток. Джерела мусульманського права (Коран, іджма, кийас). Правова доктрина у мусульманських правових системах. Право сучасних мусульманських держав. Класифікація сучасних правових систем за ступенем збереження у них ісламського права та впливу класичних правових систем. Закон і звичай у сучасних правових системах мусульманських держав. Індуське (індуїстське) право. Загальна характеристика індуського права. Джерела індуського права (веди, смрити, дхармасутри, дхармашастри, артхашастри, нібандхи). Сучасне право Індії. Звичай в індуському праві. Вплив англійської

правової системи на еволюцію індуського права. Іудейське (єврейське) право. Загальна характеристика іудейського права. Джерела іудейського права (Старий Заповіт, Тора, Талмуд, Мидраш, звичай, законодавство мудреців, рішення європейських судів). Сучасне право Ізраїлю. Канонічне право. Загальна характеристика канонічного права. Джерела канонічного права (Біблія, Постанови обласних (помісних) соборів, Постанови Всесвітніх соборів, Постанови Синоду, Папські декреталії, наукові трактати авторитетних богословів, звичай). Застосування канонічного права в сучасному світі.

Тема 7. Характеристика традиційного типу правових систем: проблемні питання.

Особливості традиційних правових систем. Правова система Китаю. Етапи її формування. Джерела права КНР, їх ієрархія. Правова система Японії. Етапи її формування. Джерела сучасного японського права. «Гирі» як джерело японського права. Вплив класичних правових систем на розвиток правової системи Японії. Правові системи держав Африки. Основні риси звичаєвого права країн Африки до їх колонізації. Вплив правових систем держав – колонізаторів на джерела права і правові системи африканських держав. Особливості правової системи Південно-Африканської Республіки.

Розділ 3. Актуальні проблеми спеціального порівняльного правознавства

Тема 8. Проблематика порівняльного дослідження конституційного та адміністративного права основних, найбільш впливових правових систем світу.

Підходи до конституцій у романо-германських та англо-американських правових системах. Писані й неписані конституції. Інститути конституційного права. Європейська та американська модель судового конституційного контролю та конституційної юстиції. Змішані моделі конституційного контролю. Особливості конституційного контролю в Греції, Португалії, Канаді. Підходи до конституційного контролю у латиноамериканському праві.

Особливості адміністративного права в країнах романо-германського та англо-американського типів правових систем. Принципи адміністративного права в правових системах світу. Джерела адміністративного права. Державна служба. Функції адміністративної влади в країнах континентальної Європи. Адміністративна юстиція. Поліцейське право.

Тема 9. Проблематика порівняльного дослідження цивільного та сімейного права основних, найбільш впливових правових систем світу.

Особливості цивільного права в правових системах світу. Цивільне право у романо-германських та англо-американських правових системах; його особливості. Джерела цивільного права. Сфера цивільного права в різних типах правових систем. Цивільна правосуб'єктність в правових системах світу. Юридична особа та корпорація як організаційно-правові моделі колективних

суб'єктів в країнах романо-германського та англо-американського права. Право власності в правових системах світу. Зобов'язальне право у правових системах світу.

Особливості шлюбно-сімейного права у правових системах романо-германського та англо-американського типу. Джерела сімейного права. Суб'єктність сторін у сімейних правовідносинах. Обставини і умови визнання шлюбу, його типи. Відносини батьків і дітей за сімейним правом у різних правових системах світу. Відносини власності й спадкування у сімейному праві. Особливості сімейного права у мішаних правових системах.

Тема 10. Проблематика порівняльного дослідження кримінального права основних, найбільш впливових правових систем світу.

Особливості кримінального права в правових системах світу. Типи та моделі сучасних кримінально-правових систем. Джерела кримінального права в правових системах світу. Сучасні кримінально-правові системи та основні тенденції їх розвитку. Особливості кодифікації кримінально-правового законодавства. Поняття, ознаки та класифікація злочинів. Склад злочину: поняття, ознаки та значення. Стадії вчинення злочину в кримінальному праві. Суб'єкти кримінальної відповідальності. Кваліфікація злочинів. Обставини, що виключають злочинність діяння. Кримінальна відповідальність корпорацій. Інститут покарання в правових системах світу. Особливості виконання покарань.

Порівняльна характеристика особливої частини кримінального права зарубіжних країн. Особливості кримінальної відповідальності за окремі види злочинів проти основ національної безпеки (безпеки держави) за кримінальним правом зарубіжних країн.

Тема 11. Проблематика порівняльного дослідження процесуального правоосновних, найбільш впливових правових систем світу.

Процесуальне право в правових системах світу. Інквізиційний та змагальний судовий процес. Процедурні правила в правових системах світу. Принципи адміністративного, кримінального та цивільного процесу. Основні цивільні процесуальні моделі світу. Основні риси романо-германського типу цивільного процесу. Основні риси англо-американського типу цивільного процесу. Основні риси романо-германського типу кримінального процесу. Основні риси англо-американського типу кримінального процесу. Сутність та процедури квазісудової діяльності в США.

Судова система Франції. Судова система Німеччини. Судова система Великобританії. Судова система США.

3. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття № 1. Порівняльне правознавство як метод, наука та навчальна дисципліна: проблемні питання.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про порівняльне правознавство як метод, науку та навчальну дисципліну.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Порівняльне правознавство як метод, наука та навчальна дисципліна.
2. Виникнення порівняльного правознавства.
3. Об'єкт, предмет, метод і структура порівняльного правознавства.
4. Функції порівняльного правознавства.
5. Місце порівняльного правознавства в системі юридичних наук.

Методичні вказівки

Досліджуючи перше питання, варто зупинити увагу на з'ясуванні основних підходів до визначення поняття «порівняльне правознавство». Відзначивши, що порівняльне правознавство є досить складним утворенням, яке має багатоманітний характер, зупинитися на визначенні «порівняльного правознавства» як науки, методу та навчальної дисципліни.

Надаючи відповідь на друге питання, необхідно проаналізувати запропоновані в науковій літературі теорії виникнення порівняльного правознавства, акцентувати увагу на чинниках, що сприяли його розвитку.

Розглядаючи третє питання, перш за все, необхідно надати характеристику таким категоріям, як «об'єкт порівняльного правознавства» (загальний, спеціальний), «предмет порівняльного правознавства», «методологія порівняльного правознавства» та «структура порівняльного правознавства».

Розкриваючи зміст четвертого питання, необхідно зупинити увагу на характеристиці таких функцій порівняльного правознавства як: пізнавальна, евристична, функція наукового передбачення, методологічна функція, функція збагачення національної правової системи, функція гармонізації та уніфікації національної правової системи, «функція допомоги практиці».

Характеризуючи п'яте питання, варто зупинити увагу на структурі юридичної науки та проаналізувати місце порівняльного правознавства в цій структурі. Зосередити увагу на взаємозв'язку порівняльного правознавства та деяких інших юридичних наук.

Семінарське заняття № 2. Типологія правових систем світу. Проблема зближення та взаємний вплив правових систем

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про типологію правових систем світу та існуючі проблеми зближення правових систем.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття, риси та структура правової системи
2. Загальна характеристика правової карти світу.
3. Поняття «правова сім'я».
4. Класифікація та типологія правових систем.
5. Європейське право.

Методичні вказівки

Розглядаючи перше питання слід проаналізувати зміст категорії «правова система». Для формування більш повного уявлення про правову систему необхідно проаналізувати її основні риси. Охарактеризувати структуру правової системи.

Відповідаючи на третє питання, правову карту світу можна визначити, як складну систему національних (субнаціональних) та наднаціональних (міжнародних та релігійних) правових систем, дати їм правову характеристику.

Характеризуючи третє питання, варто надати визначення категорії «правова сім'я», акцентувати увагу на її значенні для порівняльного правознавства.

Досліджуючи четверте питання, необхідно, використовуючи запропоновані в науковій літературі критерії класифікації, проаналізувати види правових систем. Зокрема, мова йде про чисті правові системи та правові системи мішаного типу («гібридні»), розвинуті та нерозвинуті правові системи, материнські і дочірні правові системи тощо.

Надаючи характеристику п'ятому питанню, перш за все, варто надати визначення «європейському праву» (у вузькому та широкому розумінні). Проаналізувати історію становлення Європейського Союзу та, відповідно, європейського права. Дослідити систему, принципи європейського права, а також вплив права Європейського Союзу на національні правові системи.

Семінарське заняття № 3. Актуальні проблеми дослідження романо-германського (континентального) типу правових систем.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про особливості романо-германської правової системи.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Особливості романо-германської правової сім'ї.
2. Основні етапи розвитку романо-германської правової сім'ї.
3. Зв'язок романо-германської правової сім'ї з римським правом.
4. Джерела права романо-германської правової сім'ї.

Методичні вказівки

Відповідаючи на перше питання, слід розпочати з визначення змісту та співставлення таких категорій як «романо-германська правова сім'я», «сім'я

континентального права» та «сім'я цивільного права». Охарактеризувати специфічні риси романо-германської правової системи.

Досліджуючи основні етапи розвитку романо-германської правової сім'ї, варто акцентувати увагу на етапі періоду звичаєвого права (V–XI ст.), етапі формування романо-германської правової сім'ї (XII–XVIII ст.) та етапу періоду законодавчого права (від XIX ст.).

Розглядаючи третє питання, слід зауважити, що головною особливістю романо-германського права вважається його органічний зв'язок із римським правом. В межах запропонованого питання, перш за все, необхідно надати визначення категорії «рецепція» та охарактеризувати етапи рецепції римського права.

Надаючи відповідь на четверте питання, варто акцентувати увагу на особливостях правових норм у романо-германському праві та надати правову характеристику таким джерелам права як нормативно-правові акти; правові звичаї; міжнародні договори; загальні принципи права; правова доктрина та судова практика.

Семінарське заняття № 4. Актуальні проблеми дослідження англо-американського (англо-саксонського) типу правових систем.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про особливості англо-саксонської правової системи.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Особливості англо-американської правової сім'ї.
2. Основні етапи розвитку англійської правової системи.
3. Джерела права англо-американської правової сім'ї.

Методичні вказівки

Розглядаючи перше питання, необхідно звернути увагу на існування двох груп права : англійського права та права США. Розмежувати сферу застосування англійського права та права США. Проаналізувати та з'ясувати співвідношення категорій «сім'я англо-американського права», «сім'я загального права» та «сім'я англосаксонського права». З'ясувати особливості сім'ї англо-американського права.

Розглядаючи друге питання, варто акцентувати увагу на тому, що в історії становлення і розвитку сучасного права Англії можна виокремити чотири основних етапи. Зокрема, I етап - англійське право до норманського завоювання (до 1066 р.), або англосаксонський період; II етап - формування системи загального права завдяки діяльності королівських суддів (1066 р. — XIV ст.); III етап - реформування архаїчного загального права і перехід до сучасного права (XV ст. — середина XIX ст.) та IV етап - подальший розвиток системи загального права, набуття нею сучасних рис (середина XIX ст. — нинішні часи).

Відповідь на третє питання доречно розпочати із визначення категорії «джерело права». Також варто відзначити, що цим терміном у англо-американській сім'ї можуть позначатися: літературне джерело, формальне джерело права, історичне джерело права, юридичне джерело. Охарактеризувати джерела англо-американського права, зокрема, прецедент як джерело права в сім'ї англо-американського права, закон, делеговане законодавство, звичай, правову доктрину, канонічне право та римське право.

Семінарське заняття № 5. Актуальні проблеми дослідження релігійного типу правових систем.

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про особливості релігійних правових систем.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика правових систем релігійного типу.
2. Мусульманське (ісламське) право.
3. Індуське право.
4. Іудейське (єврейське) право.

Методичні вказівки

Розгляд першого питання варто розпочати із з'ясування таких особливостей релігійних правових систем, як: нерозривний зв'язок з релігією; сприйняття права як результату божественного відкриття, а не як наслідку раціональної діяльності особистості і держави; персональний характер дії права; невизнання принципу формальної рівності прав людини тощо.

Досліджуючи друге питання, необхідно надати загальну характеристику мусульманському праву та охарактеризувати джерела мусульманського права, зокрема Коран, суну, іджму і кійас. Проаналізувати право сучасних мусульманських держав.

Розглядаючи третє питання варто звернути увагу на характерні риси індуського права та джерела індуського права, зокрема, веди, смрити, дхармасутри, дхармашастри, артхашастри, нибандхи тощо. Охарактеризувати сучасне право Індії.

Характеризуючи іудейське право, варто розпочати із з'ясування характерних рис іудейського права. Надати характеристику джерелам іудейського права, зокрема таким як, каббала, Старий Заповіт, Тора, Талмуд, Мидраш тощо.

4. МАТЕРІАЛИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота осіб, які навчаються, є основним засобом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Самостійна робота включає: опрацювання навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань, науково-дослідну роботу. Навчальний час, відведений на самостійну роботу студента денної форми навчання, регламентується навчальним планом та робочим навчальним планом. Зміст самостійної роботи над навчальною дисципліною визначається програмою навчальної дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками науково-педагогічного працівника.

Самостійна робота осіб, які навчаються, забезпечується системою навчально-методичного забезпечення, передбаченою програмою навчальної дисципліни: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, збірниками завдань, комплектами індивідуальних семестрових завдань, практикумами, методичними рекомендаціями з організації самостійної роботи та виконання окремих завдань, електронними та іншими навчально-методичними матеріалами, дистанційними курсами. Методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента. Для самостійної роботи рекомендується відповідна наукова та професійна монографічна і періодична література.

Самостійна робота з вивчення навчального матеріалу з конкретної дисципліни може проходити в Центральній науковій бібліотеці університету, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах, лабораторіях, у домашніх умовах, а також у дистанційній формі за використанням системи підтримки дистанційного навчання та матеріалів дистанційних курсів.

Для забезпечення належних умов для самостійної роботи ця робота організовується, у разі необхідності, за попередньо складеним на кафедрі графіком, що гарантує можливість індивідуального доступу особи, яка навчається, до необхідних дидактичних і технічних засобів загального користування. Графік оприлюднюється на початку навчального семестру. При організації самостійної роботи з використанням складного обладнання, установок, інформаційних систем (комп'ютерних баз даних, систем автоматизованого проектування, автоматизованих навчальних систем, системи підтримки дистанційного навчання тощо) забезпечується можливість одержання необхідної консультації або допомоги з боку спеціалістів кафедри.

Контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу, є обов'язковим.

Основні методи перевірки успішності студентів: усне опитування, письмовий контроль, практичні заняття, тести тощо.

Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання розвивають можливості самостійної роботи і сприяють більш поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмій використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Індивідуальними завданнями з дисципліни є написання і публічний (на семінарі) захист індивідуальної роботи (виконаної у вигляді реферату), в якому має бути викладений порівняльно-правовий аналіз обраних студентом державно-правових явищ (проблемні питання) з тем, наведених нижче.

Виконання індивідуального завдання є необхідною умовою допуску студента до складання екзамену з дисципліни.

Суть індивідуального завдання - самостійна аналітична робота, що представляє собою творче викладення матеріалу.

Форма виконання індивідуального завдання - письмова (друкований або рукописний варіант).

Мета виконання індивідуального завдання - глибоке і всебічне засвоєння методології дослідження предмета порівняльного правознавства, чітке з'ясування кола явищ, які охоплюються об'єктом і предметом; закріплення навичок аналітичної роботи, критичного аналізу і формулювання на її основі чітких висновків.

Вимоги до оформлення, структури і послідовності викладення матеріалу індивідуального завдання:

1. Титульний аркуш оформлюється з дотриманням вимог до титульного аркуша реферату.

2. У якості вступу позначити причини актуальності дослідження даної проблеми.

3. Окреслити коло вчених, письменників, публіцистів, що досліджували дану проблематику та внесли певний внесок у її розв'язання.

4. Окреслити час досліджуваної матерії (історичний період, епоху, століття і т.п.), який береться за основу.

5. Окреслити простір досліджуваної матерії - перелік досліджуваних держав (груп (типів, видів) держав).

6. Послідовно викласти виявлені основні закономірності (відповідно до тематики контрольної роботи) або зіставлення ознак специфіки прояву досліджуваного явища в порівнюваних державах (державно-правових системах) або специфіку їх реалізації в рамках державно-правової системи одного типу, але в різні часові періоди (в індивідуальному завданні таке порівняння може бути здійснене за допомогою таблиці) з відповідною аргументацією загальнотеоретичного характеру та ілюстраціями належного історичного матеріалу, підкріплене посиланнями на відповідні наукові, публіцистичні або літературні джерела.

7. Окреслити відповідні фактори, що здійснили (або здійснюють) вплив на виявлений закономірний розвиток досліджуваного державно-правового явища. Зробити висновок про те, чи є досліджувані основні закономірності загальними або особливими (специфічними), і пояснити даний висновок. Зробити відповідні загальні висновки про специфіку проявів досліджуваного явища в різних державах (системах) або в різні часові періоди.

8. Навести список використаних джерел дослідження (такими можуть бути: наукові, науково-популярні, публіцистичні, художні твори, матеріали періодичних

видань (преса) як в друкованому, так і в електронному, а також в аудіо- або відеоформаті (в останньому випадку - позначити посилання на їх ресурс).

Теми індивідуального завдання:

1. Інтеграційні процеси в світі та порівняльне правознавство.
2. Порівняльно-правові дослідження в Україні. Тенденції розвитку порівняльно-правових досліджень у ХХІ ст.
3. Правова система як об'єкт юридичної компаративістики.
4. Розвиток типології правових систем.
5. Загальносвітові тенденції зближення та взаємовпливу правових систем.
6. Проблема змішаних правових систем та трансформації соціалістичного типу правових систем.
7. Проблема типологічної належності правової системи України.
8. Основні етапи розвитку романо-германської правової сім'ї.
9. Роль науки (університетів) у розвитку романо-германського права.
10. Зв'язок романо-германської правової сім'ї з римським правом.
11. Вплив канонічного права на формування романо-германського права.
12. Особливості юридичної техніки у правових системах романо-германського типу.
13. Англійське право та його історичний розвиток.
14. Право США та його історичний розвиток.
15. Основні етапи розвитку англо-американської правової системи.
16. Особливості доктрини права у правових системах англо-американського типу.
17. Судова система і судова практика у правових системах англо-американського типу.
18. Поняття змішаного (конвергенційного, гібридного) типу правових систем. Проблемні питання його визначення.
19. Особливості скандинавської групи правових систем.
20. Загальна характеристика латиноамериканської групи правових систем.
21. Особливості правових систем релігійного типу. Загальна характеристика
22. Мусульманське (ісламське) право, його становлення і розвиток.
23. Право сучасних мусульманських держав.
24. Сучасне право Ізраїлю.
25. Джерела іудейського права.
26. Правова система Китаю, етапи її формування.
27. Правова система Японії та етапи її формування.
28. Правові системи держав Африки.
29. Основні риси звичаєвого права країн Африки до їх колонізації.
30. Вплив правових систем держав – колонізаторів на джерела права і правові системи африканських держав.
31. Правова система Південно-Африканської Республіки.
32. Європейська та американська модель судового конституційного контролю та конституційної юстиції: порівняльно-правовий аналіз.

5. СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Схема нарахування балів для студентів денної форми навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за екзамен – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях $\sum 30 = 30$:

Формула обчислення

$$\sum 30 = \frac{\sum 1}{\sum 6} \times 6 \text{ (шість)}$$

Примітка:

$\sum 30$ – сума максимальної кількості балів

$\sum 1$ – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.

$\sum 6$ – кількість семінарських занять протягом семестру.

6 – коефіцієнт

Індивідуальне завдання – 10 балів

Контрольна робота – 20 балів.

Поточний контроль					Індивідуальне завдання	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен	Сума
T1	T2	T3	T4	T5					
30					10	20	60	40	100

T1, T2 ... T5 – теми.

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п'ятибальній шкалі оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Виконання індивідуальної роботи (оцінюється від 1 до 10 балів) – передбачає оцінювання як формальної сторони виконання роботи (відповідність усім формальним вимогам до роботи), так і змістовної сторони роботи (зокрема, повнота та глибина дослідження).

9-10 балів – повне розкриття теми, наявність оригінальних думок і суджень, наявні самостійні висновки, використання широкого спектру (більше 5 назв) сучасної наукової літератури; робота оформлена з відповідним науково-довідковим апаратом;

7-8 бали – повне розкриття теми, наявні самостійні висновки, використання більше 5 назв наукової літератури (не менше 3 сучасної), підручників та посібників; робота оформлена з відповідним науково-довідковим апаратом;

5-6 бали – тема в цілому розкрита, наявні висновки, використано від 3 до 5 назв наукової та навчальної літератури; робота оформлена з відповідним науково-довідковим апаратом;

3-4 бали – тема розкрита поверхово, наявні висновки, однак зміст роботи показує розуміння автором проблеми, використано від 3 до 5 назв наукової та навчальної літератури;

1-2 бали – тема розкрита в окремих аспектах, використана навчальна та наукова література.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Завдання контрольної роботи складається з 20 тестових запитань/завдань, кожне з яких має 4 варіанти відповіді, одна із запропонованих відповідей правильна. Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал.

Критерії оцінювання екзаменаційної роботи

Завдання екзаменаційної роботи складається з 40 тестових запитань. Кожне запитання має 4 варіанти відповіді, одна з яких є правильною. Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал.

Схема нарахування балів для студентів заочної форми навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за екзамен – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях $\sum 10 = 10$:

Формула обчислення

$$\sum 10 = \frac{\sum 1}{\sum 2} \times 2 \text{ (два)}$$

Примітка:

$\sum 10$ – сума максимальної кількості балів

$\sum 1$ – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.

$\sum 2$ – кількість семінарських занять протягом семестру.

2 – коефіцієнт

Індивідуальне завдання – 10 балів

Контрольна робота – 40 балів.

Поточний контроль					Індивідуальне завдання	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен	Сума
T1	T2	T3	T4	T5					
10					10	40	60	40	100

T1, T2 ... T5 – теми.

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п'ятибальній шкалі оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Виконання індивідуальної роботи (оцінюється від 1 до 10 балів) – передбачає оцінювання як формальної сторони виконання роботи

(відповідність усім формальним вимогам до роботи), так і змістовної сторони роботи (зокрема, повнота та глибина дослідження).

9-10 балів – повне розкриття теми, наявність оригінальних думок і суджень, наявні самостійні висновки, використання широкого спектру (більше 5 назв) сучасної наукової літератури; робота оформлена з відповідним науково-довідковим апаратом;

7-8 бали – повне розкриття теми, наявні самостійні висновки, використання більше 5 назв наукової літератури (не менше 3 сучасної), підручників та посібників; робота оформлена з відповідним науково-довідковим апаратом;

5-6 бали – тема в цілому розкрита, наявні висновки, використано від 3 до 5 назв наукової та навчальної літератури; робота оформлена з відповідним науково-довідковим апаратом;

3-4 бали – тема розкрита поверхово, наявні висновки, однак зміст роботи показує розуміння автором проблеми, використано від 3 до 5 назв наукової та навчальної літератури;

1-2 бали – тема розкрита в окремих аспектах, використана навчальна та наукова література.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Завдання контрольної роботи складається з 40 тестових запитань/завдань, кожне з яких має 4 варіанти відповіді, одна із запропонованих відповідей правильна. Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал.

Критерії оцінювання екзаменаційної роботи

Завдання екзаменаційної роботи складається з 40 тестових запитань. Кожне запитання має 4 варіанти відповіді, одна з яких є правильною. Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
90-100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

6. Рекомендована література

Основна література

1. Порівняльне конституційне право : навчальний посібник / Т.Є. Кагановська, Я.О. Григоренко, Є.І. Григоренко, О.В. Дягілев та ін., за ред. Л.В. Новікової., Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. 324 с.
2. Порівняльне правознавство: підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля-Сабадаш та ін., за ред. О. В. Петришина. Х.: Право, 2012. 272 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/r233.pdf>.

Допоміжна література

1. Бехруз Х. Порівняльне правознавство. Одеса: Фенікс, 2009. 464 с.
2. Дамірлі М. Система порівняльного правознавства як комплексної науки. *Порівняльне правознавство*. № 1-2. С.255-265.
3. Кресін О. В. Порівняльне правознавство у ХІХ – ХХ століттях: проблеми становлення : монографія. Київ : Логос, 2011. 294 с.
4. Луць Л.А. Сучасні правові системи світу. Навчальний посібник. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. 255 с.
5. Порівняльне правознавство : навч. посібник / О.О. Погрібний, І.М. Погрібний, О.В. Волошенко та ін. / За заг. ред... д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АПН України О.Н. Ярмиша. Х., 2006.
6. Порівняльне правознавство: хрестоматія для юрид. вищих навч. закладів і ф-тів: навч. посібник /уклад.: О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов. Харків : Право, 2016. 1024 с.
7. Філософія порівняльного правознавства: Збірник наукових праць (Philosophy of Comparative Jurisprudence)/За ред. О. В. Кресіна, І. М. Ситара; упор. О. В. Кресін. Київ; Львів: Ліга-прес, 2015. 540 с.
8. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Порівняльне правознавство (правові системи світу). К.: Парламентське вид-во, 2008. 488 с.
9. Лук'янов Д. В. Релігійні правові системи в сучасному світі : монографія. Х. : Право, 2015. 352 с.
10. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти) : монографія. К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 304 с.
11. Порівняльне судове право: навч. посіб. / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, Н. В. Сибільова, В. С. Бабкова, Ю. І. Крючко; за ред. І. Є. Марочкіна та Л. М. Москвич. Х.: Право, 2008. 112 с.
12. Пухтецька А. Європейські принципи адміністративного права: поняття і система. *Право України*. 2006. №10.

**Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції,
інше методичне забезпечення**

1. Американське товариство порівняльного права: *Електронний ресурс*:
Режим доступу: www.comparativelaw.org
2. Британський інститут міжнародного та порівняльного права:
Електронний ресурс: Режим доступу: www.biiicl.org
3. Британський національний комітет порівняльного права: *Електронний
ресурс*: Режим доступу: www.iel.bham.ac.uk/uknccl/
4. Інститут зарубіжного й міжнародного кримінального права (Фрейбург,
ФРН): *Електронний ресурс*: Режим доступу: www.iuscrim.mpg.de
5. Міжнародна академія порівняльного права (Гаага, Нідерланди):
Електронний ресурс: Режим доступу: www.iuscomparatum.org
6. Міжнародний інститут порівняльного аналізу (Київ, Україна):
Електронний ресурс: Режим доступу: www.ussr.to/Ukraine/ica/

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Гришина Наталія Вікторівна
Григоренко Євген Іванович
Хабарова Тетяна Володимирівна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

Матеріали до семінарських занять
та самостійної роботи студентів

В авторській редакції

Підписано до розміщення 16.04.24 р. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 1,53. Обсяг 0,485 Мб. Зам. № 73/24.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна